

Maris Lauri
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 01.06.2021 nr 8-1/3606
Meie 22.06.2021 nr 10-3/21-43

Arvamus äriregistri seaduse eelnõule

Lugupeetud justiitsminister

Vastuseks Teie pöördumisele teatame, et Harju Maakohtu ühinguõiguse valdkonna kohtunikud Laura-Liis Sarapuu, Helina Luksepp, Kairi Piirisild ja Ants Mailend esitasid äriregistri seaduse eelnõu kohta järgnevad ühised märkused ja ettepanekud:

1. Äriühingute sundlõpetamine, kustutamine ja registrisse taastamine (eelnõu § 56-59; § 88 p 3, 68 ja 94)

Kavandatud muudatus

Eelnõu § 56 peaks seletuskirja kohaselt kehtestama muudatusteta uuesti praegu kehtivad sundlõpetamise alused (lk 22) ja § 57-59 sätestama lihtsustatud korras registrist kustutamise registripidaja poolt.

Lihtsustatud korras registrist kustutamise näeb kehtiva seaduse järgi ette ÄS § 60 lg 3, kui äriühingul on esitamata majandusaasta aruanne ning võlausaldajad ei ole taotlenud likvideerimist. Juhul kui taotletakse likvideerimist, otsustab kohus sundlõpetamise (ÄS § 60 lg 4, TsMS § 595 lg 1 p 5).

Eelnõu näeb ette täiendavad eeldused lihtsustatud korras kustutamiseks (§ 57 lg 2, § 58 lg 2), seletuskirja kohaselt on vara puudumise eelduse eesmärgiks vältida peremehetu vara tekkimist.

Kavandatava regulatsiooni kohaselt peaks registripidaja olukorras, kus majandusaasta aruanne on esitamata, kontrollima vara olemasolu kinnistusraamatust, laevakinnistusraamatust ja äriregistrist ning juhul kui vara leidub, edastama materjalid kohtunikule sundlõpetamise otsustamiseks. Seega kaasneb muudatusega kohtu töökoormuse tõus.

Kohtul on võimalik määrata likvideerimismenetluse läbiviimine ja ametisse likvideerija ainult eeldusel, et selle kulude katteks on olemas vahendid (TsMS § 605 lg 1 likvideerija õigus nõuda tasu ja kulude hüvitamist). See tähendab, et vahendid peavad olema olemas likvideeritava ühingul või keegi likvideerimisest huvitatud isik on nõus ise kulud kandma. Ainuüksi asjaolu põhjal, et registrist nähtuvalt kuulub ühingule vara, ei saa kohus tuvastada, et sellest varast piisab likvideerimismenetluse eelduslike kulude

katteks. Registritest ei saa kohus infot sellise vara väärtuse ega ühingu võimalike kohustuste kohta. Kohus saab vastavat teavet küsida ainult ühingu juhatuselt, kes praktikas enamasti pöördumistele ei vasta. Olukorras, kus puuduvad andmed vara väärtuse kohta ning keegi ei ole huvitatud ka ettemaksu tasumisest likvideerimise kulude katteks, määrab kohus ühingu sundlõpetamise ja registrist kustutamise likvideerimismenetlust läbi viimata (TsMS § 605 lg 2). Seega tulemus on registrist nähtuva vara peremehetuks muutumise seisukohast sama kui olukorras, kus registripidaja oleks ühingu kohe ise ära kustutanud. Vältida peremehetu vara tekkimist ilma likvideerimismenetluseta ei ole võimalik, kuid likvideerimismenetlus eeldab sisuliselt kellegi selle läbiviimisest huvitatud isiku olemasolu, mis on ka kehtiva regulatsiooni loogika. Vara kontroll registritest registripidaja poolt sellist huvitatud isikut juurde ei tekita, suureneb üksnes kohtu töökoormus.

Aruande esitamata jätmisel näeb eelnõu registripidajale ette ka õiguse hoiatuseta korduvalt trahvida kuni aruande esitamiseni. Reguleeritud ei ole, kui mitu korda peaks registripidaja ühingu trahvima enne materjalide edastamist kohtunikule sundlõpetamise otsustamiseks. Juhul kui seadusandja soovib siduda lihtsustatud kustutamise vara puudumisega, peaks trahvimine olema eelistatud sundlõpetamise menetluse algatamisele. Trahvi saab registripidaja määrata ilma asja kohtunikule edastamata (kavandatava muudatuse kohaselt eeldusel, et trahv ei ületa 1 000 eurot). Teoreetiliselt on võimalik, et täitemenetluses realiseeritakse registrist nähtuv vara registripidaja määratud trahvide katteks, millega langeb ära lihtsustatud kustutamise takistus.

Näib küsitav, kas sundlõpetamise otsustamine kohtu poolt on üldse vajalik. Alused, mis sundlõpetamise kaasa toovad on olemuselt sellised, mille olemasolu kindlaks tegemine ei eelda tõendite hindamist ja keerulist õiguse kohaldamist. Likvideerimise läbiviimise saaks kohus vajadusel otsustada ka sundlõpetamiseta.

Teeme kaks alternatiivset ettepanekut:

- 1) Muuta eelnõu § 56 sõnastust nii, et ka see säte näeks ette lihtsustatud korras kustutamise registripidaja poolt. Alusteks peaksid jääma praeguse lg 1 p-d 1 ja 2;**
- 2) Täiendada eelnõu § 56 selliselt, et sundlõpetamise eelduseks on lisaks varasemale sundlõpetamishoiatusetele ka ühingu eelnev trahvimine. Sätestada registripidajale täiendavalt õigus juriidilise isiku trahvimiseks ka kontaktisiku puudumise tõttu.**

Võlausaldajate kaitse vajadus

Likvideerimiseta kustutatud ühingute (kustutamise alus on tavaliselt ÄS § 60, harvem § 59) registrisse taastamine likvideerimise läbiviimiseks toimub kohtupraktikas väga kergekäeliselt. Taastamise õiguslik regulatsioon on küllaltki ebamäärane. Kustutatud ühingu likvideerimismenetluse taotlemise õigus on sõnaselgelt reguleeritud ainult võlausaldaja jaoks (§ 60 lg 5), kusjuures siin on kehtestatud lävend - tema peab saavutama likvideerimise taotlemise tähtaja ennistamise. Osanike ja muul viisil huvitatud isikute vastav õigus on reguleerimata, kohtupraktika kohaldab vahel täiendava likvideerimise alust (ÄS § 218 lg 2, § 381 lg 2), vahel aga ei nimetagi selgelt õiguslikku alust.

Üldsuse (ilmselt põhjendatud) arusaam väljakujunenud kohtupraktikast on see, et vara olemasolu korral saab sundlõpetatud ühingu likvideerimiseks alati registrisse tagasi. Olukord võimaldab vara varjamist võlausaldajate eest nõuete aegumistähtaja möödumiseni.

Kui ühing kustutatakse registrist likvideerimiseta, on võlausaldaja teavitamine ja tema huvide kaitse palju piiratum likvideerimismenetlusest. See peaks õigustama ÄS § 218

lg 2 ja § 381 lg 2 kohaldamise välistamist juhtudel, kus eelnevat likvideerimismenetlust pole läbi viidud.

Registrisse taastamist õigustatakse tavaliselt vajadusega lahendada sundlõpetatud ühingu kuulunud asjade ja õigustega seotud praktilisi küsimusi. Need probleemid peaks lahendama vastavaid õigusi reguleerivate normide muutmise või tõlgendamisega. Õiguskindluse kahjustamise ja võlausaldajate petmise risk on registrisse taastamise väljakujunenud praktikas suur.

Eelnõuga on kavas lihtsustada registrist kustutamist veelgi, avalikkust ei teavitata eesseisvast kustutamisest üldse (eelnõu § 57-59. Võrdle ÄS § 60 lg 2).

Eelnõu ei lahenda ebaselgust likvideerimise käigus kustutatud ühingu täiendava likvideerimise taotlemise aluste (ÄS § 218 lg 2, § 381 lg 2) kohaldatavusest likvideerimiseta kustutatud ühingu suhtes.

Ka teiste sundlõpetatud juriidiliste isikute registrisse taastamisega seoses tõusetuvad sarnased küsimused (vt n MTÜS § 52 lg 2 ja eelnõu § 77 p 10. Mittetulundusühingute kohta ei näe kehtiv seadus ette ÄS § 60 lg-le 5 sarnast registrisse taastamise alust [MTÜS § 76. MTÜS § 95 toime on lõppenud]). Võlausaldajate huvide kahjustamise oht on võib siin olla äriühingutega võrreldes väiksem, kuid pole olematu. Probleem vajab ilmselt põhjalikumat läbiarutamist ja selgemat reguleerimist sundlõpetatud äriühingu registrisse taastamise taotlemiseks õigustatud isikute ja taotlemist õigustavate asjaolude osas.

Ettepanek: täna kehtiva õiguse ja eelnõuga kavandatu valguses võiks võlausaldajate petmise riskide maandamise kiire ja lihtsa lahendusena sätestada, et nõuded, mis ei olnud kustutamise hetkeks veel aegunud, loetakse kustutamise hetkest alates peatunuks + erandina pikendada TsÜS § 168 lg 2 tähtaega 6 kuuni (üldine 2 kuud jääks ilmselt liiga lühikeseks).

2. Kontsernivastutus (eelnõu § 88 p 2)

Ei näi põhjendatud panna seaduse tasemel tütarettevõtja juhtorgani liikmele kohustust emaettevõtja juhiste järgimiseks vastavalt eelnõuga kavandatud ÄS §6(1) lg-le 1. Tegemist on juriidiliste isikute omavahelise suhtega, mida saab vastavalt reguleerida riigi sekkumiseta. Eelnõu selgitatud eesmärkide saavutamiseks pole eelnimetatud säte üldse vajalik.

Praktikas kujunenud probleemide lahendusena on mõistlik sätestada juhatuse liikme vastutuse tavaliste aluste osas erand kontsernisuhtes tegutsevatele juhtidele - kavandatud ÄS § 6(1) lg 2. Viidatud sätte sõnastuses on aga erand probleemset seotud kohase vastusoorituse saamisega. Erandi kohaldumine peaks eelkõige sõltuma emaettevõtja juhiste järgimisest ja kontserni kui terviku huvides tegutsemisest. Nendel asjaoludel võiks erand kohalduda ka siis kui tütarühing ise kohast vastusooritust ei saa. Kui tütarettevõtja saab vaidlusaluse tehinguga kohase vastusoorituse, siis puudub sisuliselt erisus praeguses vastutuse standardis, sest korraliku ettevõtja hoolsus on ÄS § 187 ja 315 tähenduses täidetud.

3. Äriregistri andmed (eelnõu 3. ptk)

Pole selge, miks on üldse vaja eraldi avalikku toimikut (§ 25-26) ja registritoimikut (§ 27-28). Pole mõisteta, mis õigustab nende avalikkusele kättesaadavuse erisusi (§ 31). Uus süsteem näib läbimõttelama eeldavat, et sarnaseid küsimusi kehtiva seaduse osas (ÄS § 28, 38 ja 39) pole põhjust tõstatada.

Avalikus toimikus peaks ilmselt sisalduma ka likvideerimise algbilanss (eelnõu § 26 lg 1 p 17, § 88 p 12, 62 ja 89 ning kehtiva ÄS-i § 211 lg 4 ja § 374 lg 4).

4. Majandusaasta aruannete esitamiseks kohustustatud isikud (eelnõu § 88 p 46)

Mõiste „enamus- või ainuosanikuga“ kasutamine põhjustab ebaselguse, kellele säte siiski kohustusi paneks – kas enamusosanikule ja ainuosanikule? Seletuskirja kohaselt „Majandusaasta aruande esitamise kohustus on üksnes neil osanikel, ainu- või enamusosaluse omajal, kelle võimuses on nii juhatuse määramine kui ka majandusaasta aruande esitamine. See ei tähenda, et igalt väikeosanikult saaks nõuda majandusaasta aruande esitamist.“ Sätte sõnastuse kohaselt on kohustus kõigil osanikel, mitte üksnes enamus- või ainuosanikul.

Täiendavalt, ühingu põhikiri võib ette näha suurema häälteenamuse nõude, kui üle poole kõigi osanike häältest, mistõttu enamusosaluse omaja ei pruugi saada üksi otsust vastu võtta.

5. Juhatuse valimiseks kohustamine

Kohtumenetluses tekib probleem, kui poolel kaovad ära juhatuse liikmed, kuid osanikud uut juhatust ei vali ning keegi ei ole huvitatud ka ette tasuma kohtu poolt määratava juhatuse asendusliikme kulude eest (eriti vastaspool kostja ei ole huvitatud, et hageja saaks menetluses osaleda) ning ühingul endal selleks vara puudub. **Teeme ettepaneku sätestada osanikele tähtaeg, mille jooksul tuleb valida seaduse nõuetele vastav juhatuse ning selle möödumisel anda registripidajale õigus määrata ühingu üle kontrolli omavale osanikule trahv.**

6. Kohtu poolt määratava dokumentide hoidja tasustamine (eelnõu § 88 p 69 ja 95)

Eelnõu täpsustab kohtu sekkumise aluseid, kuid ei lahenda ka kehtiva õiguse alusel esinevat probleemi dokumentide hoidja tasustamise osas. Kui likvideeritava ühingu või muu asjast huvitatud isiku arvel pole tasu maksta võimalik (vt ka TsMS § 605), siis peaks selle kulu kandma ilmselt riik. **Tuleks kaaluda selle reguleerimist.**

Ebaselgeks jääb, kuidas kohus peaks määrama dokumentide hoidja, kui keegi ei ole nõus vastavat ülesannet täitma. Tulenevalt TsMS § 603 lg 3 isiku määramiseks on vajalik tema nõusolek. Juhatuse liikme määramisel dokumentide hoidjaks on kohtupraktikas kohaldatud ÄS § 513 lg 5 analoogiat.

Teeme ettepaneku näha seaduses ette selge alus sundlõpetamise korral määrata dokumentide hoidjaks ühingu endine juhatuse, välja arvatud juhul, kui nõusoleku dokumentide hoidmiseks annab muu isik.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Astrid Asi

kohtu esimees